

REFERAATE JA MATERJALE СООБЩЕНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ

TÄIENDAVID ANDMEID ROIDPUTKE LEVIKUST EESTIS

L. Viljasoo

«Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetiste Bioloogilises Seerias» nr. 2 1958. a. [1] on toodud andmeid roidputke (*Pleurospermum austriacum* (L.) Hoffm.) uusleidude kohta Eestis 1957. aastal. Alljärgnevalt esitatakse andmeid 1958. aasta suvel organiseeritud kontrollkäigu tulemustest 1957. aasta leiukohtadele.

1) Räpina rajoonis endise Leevi mõisa pargist veidi põhja pool, Võhandu jõe kõrge kalda veerul esines 1957. aastal roidputke üksikute vegetatiivsete lehekimpudena. 1958. a. suvel teda sealt uuesti leida ei õnnestunud.

2) Räpina raj. Leevist umbes 5 km ida pool, Meenikunnu ja Lagesoo rabade vahel roidputke leiukohta (vähese rabasaare) otsingul satuti kõigepealt kitsale, seljakuna kirde—edela suunas kulgevale saarele raba põhjaosas. Üle kilomeetri pikk rabasaar oli enamalt jaolt kaetud männimetsaga, mis oli määratud osaliselt ülestöötamisele. Saare keskosast veidi kirde pool oli tihe pärnasalu, mille serval hõredas männi-haava-kuuse-segametsas kasvas roidputke umbes 80×50 m suurusel pindalal (ligemale 40 eksemplari õitsevaid taimi ja rohkesti leherosette).

Kirjeldatud rabasaarest ida pool paiknes umbes 0,5 km pikk ja 150—200 m lai loode—kagu suunaga rabasaar, millel kasvas ligemale 20 a. vanune lehtmets. Sellel rabasaarel esines roidputk peaaegu kogu territooriumi ulatuses lopsakate õitsevate taimedena ja vegetatiivsete leherosettidena. Valitsevaks puuliigiks oli kask, millele segunes haaba. Alusmetsas leidus pärna, sarapuud ja vähe vahtraid. Rohurinne oli hõredamatel kohtadel võrdlemisi lopsakas.

3) Räpina raj. Veriorast umbes 6,5 km lõuna pool (Orava mk.) haabadega kaetud künkanelvalt roidputke 1958. a. suvel enam ei leitud.

4) Räpina raj. Orava raudteejaamast umbes 7,5 km lääne pool metsasihil ja sihi äärtel metsa all leidus roidputke ligemale 10 õitseva eksemplarina ja vegetatiivsete leherosettidena.

5) Räpina raj. Mägiotsa külast umbes 2 km lääne pool, Meelva raba saarel kasvas roidputke 50×40 m suurusel pindalal (ligemale 30 õitsevat taimet ja rohkesti vegetatiivseid leherosette) (joon. 1.).

Roidputk sarnaneb meil kraavikallastel, võsastikes ja hõredates metsades sageli kasvava heinputkega (*Angelica silvestris* L.). Sarikõisik on tal heinputke õisikust lajuvam. Kaheli- või kolmelisulgjate lehtede tipud on teravamad, lehed õrnemad, veidi kollakasroheline ja suuruselt peaaegu heinputke lehtedega võrdsed või suuremad. Taimet kõr-guseks oli 1958. aastal 100—170 cm. Kohapealsed vaatlused näitasid, et roidputk ei ole meil mitte 2-aastane, nagu märgitud [1], vaid 3—4-aastane taim. Seda on täheldanud ka K. Eichwald TRÜ botaanikaaias tehtud vaatluste põhjal. Esimestel kasvuaastatel areneb roidputke idanditest 4—5 lehest koosnev vegetatiivne leherosett.

Roidputk õitseb ainult üks kord oma eluea kestel. Pärast õitsemist ja viljumist taim sureb, jättes järele kuivanud varre, mis tavaliselt püsib ka järgneval suvel. Roidputke kuivanud varred sarnanevad heinputke vanade vartega, mis võivad püsida ületalve esimestega samadel kasvukohtadel. Roidputke võib heinputkest kergesti eraldada varrel asuva lehearmi järgi. Heinputkel ümbritseb see vart rõngana, kuid roidputkel esineb ta poolrõngana (või pisut üle selle).

On vaevalt mõeldav, et roidputke levik Eestis piirduv vaid seniste leiukohtadega. Meelva rabas on selles suhtes läbi uurimata lõunapoolsed saared. Samuti vajaksid süsteemaatilisemat uurimist Meenikunnu rabasaared (ja poolsaared) koos rabaservadega. Ei ole võimatut roidputke laialdasem esinemine ka Orava metskonnas selleks sobivatel kasvukohtadel.

Tekib küsimus, kuidas on sattunud see lõunapoolse levikuareaaliga peamiselt montaanne liik Eestisse. Kohapealsete vaatluste järgi levib roidputk vaid viljadega. Vanade varte lähemas ümbruses leidus noori idandeid ja mullas rohkesti idanemata seemneid. Levimine emataimest märgatavalt kaugemale tuule, loomade jne abil on tähtsusetu. Seniste leiukohtade järgi otsustades esineb roidputk teatud kindla iseloomuga taimekoosluses. Peamisteks saateliikideks puudest on haab ja pärn (ka sarapuu) ja laialehistele metsadele omased rohttaimed. Enamik leiukohti asub künklikul pinnareljeefil ning eemal inimasulate mõjust (n. ö. puutumatus looduses). Leiukohtade isoleeritus ja roidputke

Joon. 1. Roidputke õisik koos ülemiste lehtedega.

suhteliselt rohke esinemine rabasaartel viib oletusele, et ta on meil esinenud juba aastatuhandeid ning püsib käesoleval ajal reliktina. K. R. Kupfferi järgi [2] toimus selliste taimede sisserränne, millede levikuareaal asub meist lõuna pool, peamiselt atlantilisel kliimaperioodil, s. o. 2500—6000 aastat tagasi. Nimetatud kliimaperioodi reliktid on levinud peamiselt rannikuäärsetes, merelisema kliimaga piirkondades.

Roidputke leiukohtade taimkatet, kus esineb rohkesti saumetsale iseloomulikke liike, võib lugeda reliktseks, meie looduses võrdlemisi harva esinevaks taimekoosluseks.

KIRJANDUS

1. Kask, M., Viljasoo, L., Roidputke uusleide Eestist. ENSV TA Toimetised — Biol. Seeria, VII k., 1958, nr. 2, lk. 155—156.
2. Kupffer, K. R., Einiges über Herkunft, Verbreitung und Entwicklung der ostbaltischen Pflanzenwelt. Riga, 1909.